

Džordž Orvel

1984.

OTVORENA KNJIGA
Beograd,
2021

Naslov originala
George Orwell

1984.

Sa engleskog preveo
Dragan Golubović

Džordž Orvel

1984.

DEO PRVI

Prvo poglavlje

Bio je vedar, hladan aprilski dan, časovnici su označili trinaest sati. Vinston Smit je, brade spuštene na grudi, da bi se zaštitio od jakog vetra, žurno prošao kroz staklena vrata zgrade Pobjede, ali ne dovoljno brzo da spreči da za njim uleti i oblak prašine.

U hodniku se osećao miris kuvanog kupusa i prastarih otirača za noge. Na jednom kraju zida je stajao preveliki plakat. Na njemu je stajala ogromna, metar visoka, slika lica čoveka od oko četrdeset pet godina, gustih, crnih brkova i grubih, a lepih crta. Vinston pođe prema stepeništu. Nije bilo svrhe ulaziti u lift. I u najbolje vreme je retko kad bio ispravan, a sada je električna energija bila isključena tokom dana, kao ekonomska podrška pripremi Nedelje mržnje. Stan se nalazio na sedmom spratu, a trideset devetogodišnji Vinston je zbog proširenih vena imao otvorenu ranu iznad desnog članka, pa se peo polako i uz put odmarao nekoliko puta. Na svakom odmorištu preko puta lifta stajao je plakat sa koga je gledalo veliko lice. Bila je to jedna od onih slika napravljenih tako da vas njene oči prate dok se krećete. Ispod nje je pisalo: VELIKI BRAT TE GLEDA.

U stanu, prijatan glas je čitao spisak brojki koje su govorile nešto o proizvodnji sirovog gvožđa. Glas je dolazio sa pravougaone metalne ploče nalik na mutno ogledalo koja je predstavljala deo površine zida na desnoj strani. Vinston okrenu dugme i glas se utiša, mada su reči i dalje bile jasne. Taj aparat (nazvan teleekran) bilo je moguće utišati, ali ne i sasvim isključiti. On priđe prozoru i ugleda omalenu,

krhku priliku, čija je mršavost bila dodatno naglašena plavim radnim kombinezonom, uniformom stranke. Kosa mu je bila vrlo svetla, lice prirodno rumeno, a koža ogrubela od loših sapuna, tupih žileta i ledene zime koja beše upravo prošla.

Spoljni svet je, čak i kroz zatvoren prozor, izgledao hladno. Dole, na ulici, mali kovitlaci vetra nosili su prašinu i iscepan papir u spiralamama; mada je sijalo sunce i nebo bilo vedro, sve se činilo bezbojno, sem plakata koji su bili svuda izlepljeni. Lice sa crnim brkovima zurilo je sa svakog zgodnog ugla. Jedno se nalazilo i na fasadi kuće preko puta. VELIKI BRAT TE GLEDA, pisalo je, a njegove tamne oči zurile su u dubinu Vinstonovih. Dole, na nivou ulice, drugi plakat, pocepan na jednom uglu, lepršao je na vetru, naizmenično otkrivajući i zaklanjajući usamljenu reč ENGSOC. U daljini, helikopter je klizio između krovova, zastajao na trenutak kao zunzara, pa nastavljao krivudavi let. To je policijska patrola uhodila ljude kroz prozor. Oni i tako nisu marili. Važna je bila samo Policija za misli.

Onaj glas iza Vinstona i dalje je brbljao o sirovom gvožđu i prebačaju devetog Trogodišnjeg plana. Teleekran je istovremeno primao i prenosio. Hvatao je svaki zvuk iznad nivoa vrlo tihog šapata koji bi Vinston proizveo; štaviše, dok god je ovaj bio u vidokrugu koji metalna ploča zahteva, mogao je i da se čuje i vidi. Naravno, nije bilo načina da u bilo kom trenutku znate da li vas gledaju. Bilo je nepoznato koliko često i po kom sistemu se Policija za misli uključuje kod svakog pojedinca. Čak je bilo moguće da neprestano gledaju svakoga. U svakom slučaju, mogli su da se priključe kad god to požele. Morali ste da živite – živeli ste, iz navike koja je postala instinktivna – sa pretpostavkom da se svaki zvuk čuje i, sem u mraku, svaki pokret vidi.

Vinston se trudio da bude leđima okrenut teleekranu. Tako je bilo bezbednije, mada, znao je, i leđa mogu da odaju. Kilometar odatle, Ministarstvo istine, u kome je radio, uzdizalo se visoko iznad prljave panorame. Ovo je – pomislio je sa nejasnom odbojnošću – ovo je London, glavni grad Piste jedan, najnaseljenije provincije Okeanije.

Pokušao je da dopre do nekog sećanja iz detinjstva, koje bi mu reklo da li je London uvek bio takav. Da li oduvek postoji taj prizor sa ruševnim kućama iz 19. veka, zidova poduprtih gredama, prozora zatvorenih kartonom i krovova pokrivenih talasastim limom, oko čijih bašta se ograde naginju na sve strane? I mesta bombardovanja kroz koje vazduhom leti prašina i vrbovica lebdi iznad gomila šuta; mesta koja su bombe očistile, pa su na njima nastale prljave kolonije drvenih staništa sličnih kokošinjcima? Ali uzalud, nije mogao da se seti: ništa od njegovog detinjstva nije ostalo, sem niza svetlih slika koje se pojavljuju bez pozadine i uglavnom su nerazgovetne.

Ministarstvo istine – Ministin, u Novogovoru (Novogovor je bio službeni jezik u Okeaniji. Za objašnjenje njegove strukture i etimologije videti prilog.) – bilo je sasvim drugačije od svih ostalih objekata u vidokrugu. Bila je to ogromna piramidalna građevina od blistavobelog betona, koja se uzdiže, terasa nad terasom, 300 metara u visinu. Sa mesta gde je Vinston stajao bilo je jedva moguće pročitati elegantnim slovima na beloj fasadi napisana tri slogana stranke:

RAT JE MIR
SLOBODA JE ROPSTVO
NEZNANJE JE MOĆ

Pričalo se da Ministarstvo istine poseduje tri hiljade prostorija iznad nivoa tla, kao i odgovarajući prostor ispod njega. U Londonu su postojale samo još tri građevine sličnog izgleda i veličine. One su toliko nadvisivale okolnu arhitekturu, da ste ih sa krova zgrade Pobede mogli videti sve četiri istovremeno. One su predstavljale sedišta četiri ministarstva na koja je bio podeljen ceo vladin aparat: Ministarstvo istine, zaduženo za vesti, zabavu, obrazovanje i lepe umetnosti; Ministarstvo mira, koje je brinulo o ratu; Ministarstvo ljubavi, koje je brinulo o zakonu i redu; i Ministarstvo obilja, odgovorno za ekonomiju. Zvala su se, po Novogovoru: Ministin, Minimir, Miniljub i Miniob.

Ministarstvo ljubavi bilo je zaista zastrašujuće. Na njemu uopšte nije bilo prozora. Vinston nikada nije bio u Ministarstvu ljubavi, niti mu je prišao bliže od pola kilometra. Tu je bilo nemoguće ući, sem službeno, pa i tada samo probijanjem kroz lavirint isprepletenih bodljikavih žica, čeličnih vrata i skrivenih mitraljeskih gnezda. Čak i ulicama koje vode do njegovih spoljnih barijera šetali su stražari sa licima gorila u crnim uniformama, naoružani zglobnim tomfa pendrecima.

Vinston se naglo okrenu. Na lice je navukao izraz tihog optimizma, što je bilo preporučljivo kada se gleda prema teleekranu. Prešao je preko sobe i ušao u omalenu kuhinju. Napustivši Ministarstvo u to doba dana, odrekao se svog ručka u menzi, svestan da u kuhinji nema hrane, sem komada crnog hleba, koji je morao da sačuva za sutrašnji doručak. Skinuo je sa police bocu bezbojne tečnosti, sa belom nalepnicom, na kojoj je pisalo DŽIN „POBEDA”. Imao je otužan, uljani miris, nalik na kinesku rakiju od pirinča. Vinston nasu skoro punu šolju za čaj, pripremi se za šok i proguta ga odjednom, kao lek.

Istog trenutka lice mu pocrveni, a suze pođoše na oči. Tečnost je bila ukusna kao azotna kiselina; štaviše, čovek je, progutavši je, imao osećaj kao da ga je neko udario po temenu gumenom palicom. Međutim, sledećeg trenutka vatra u želucu je nestala i svet je dobio veselije boje. On izvadi cigaretu iz zgužvane pakle na kojoj je pisalo CIGARETE „POBEDA” i nepažljivo je uspravi, pa duvan ispade na pod. Sa drugom je imao više uspeha. Vratio se u dnevnu sobu i seo za stočić levo od teleekrana. Iz fioke je izvadio držalju za pero, bočicu sa mastilom i praznu debelu knjigu kvart-formata, crvene poledine i sa mermerno-šarenim koricama.

Teleekran u dnevnoj sobi je, iz nekog razloga, bio u neobičnom položaju. Umesto da stoji, kao što je normalno, na suprotnom zidu, odakle bi dominirao celom sobom, stajao je na dužem zidu, naspram prozora. Na jednoj njegovoj strani nalazilo se plitko udubljenje, u kome je Vinston sada sedeo, a koje je, pri izgradnji zgrade, verovatno bilo namenjeno policama za knjige. Što se vidika tiče, Vinston

se, sedeći zavaljen u tom udubljenju, nalazio van dometa teleekrana. Naravno, mogao se čuti, ali dok god ostane u sadašnjem položaju, nije mogao biti viđen. Neobična geografija sobe bila je delimično kriva za ono što se upravo spremao da uradi.

Na to ga je, delom, podstakla i knjiga koju je upravo izvadio iz fioke. Bila je to neobično lepa knjiga. Njen glatki, smeđi papir, malo požuteo od vremena, sigurno je bio stariji od četrdeset godina. Međutim, on je pretpostavljao da je knjiga mnogo starija. Primećio ju je u izlogu jedne male, zapuštene starinarnice, u sirotinjskom delu grada (nije se sećao u kom) i istog trenutka osetio je nesavladivu želju da je nabavi. Članovi stranke nije trebalo da zalaze u obične prodavnice (to je nazivano „radom na slobodnom tržištu”), ali to pravilo nije strogo primenjivano jer neke stvari, kao što su pertle i žileti, nije bilo moguće nabaviti na bilo koji drugi način. Hitro se osvrnuo uz i niz ulicu, pa se uvukao unutra i kupio knjigu za dva i po dolara. U tom trenutku nije uopšte razmišljao o njenoj svrsi. Sa osećajem krivice, odneo ju je kući u aktentašni. I bez ikakvog teksta, predstavljala je imovinu koja može da kompromituje.

Sada je nameravao da počne da piše dnevnik. To nije bilo nezakonito (ništa nije bilo nezakonito, jer više nije bilo zakona), ali u slučaju da ga otkriju, bilo je gotovo sigurno da bi bio kažnjen smrću ili bar dvadesetpetogodišnjom robijom u logoru za prisilni rad. Vinston stavi pero u držalju i usnama skide masnoću sa njega. To pero je bilo zastareo instrument, retko korišćen i za potpisivanje, i on je uz izvesne teškoće doneo jedno, jednostavno zato što je osećao da taj lepi, smeđi papir zaslužuje da se po njemu piše pravim perom, a ne grebe olovkom za kopiranje. On nije ni bio naviknut da piše rukom. Sem kratkih beležaka, bilo je uobičajeno da se sve diktira u govor-pisač, što je za njegovu trenutnu nameru bilo nemoguće. On umoči pero u mastilo i u trenutku oseti slabost. Utroba mu zadrhta. Početak pisanja zahtevao je odlučnost. On sitnim, neveštima slovima, napisa:

4. april 1984.

Zavalio se u stolici. Obuzeo ga je osećaj potpune bespomoćnosti. Pre svega, uopšte nije bio siguran da je 1984. godina. Moralo je biti u blizini tog datuma, jer je bio prilično siguran da on ima trideset devet godina, a pretpostavljao je da je rođen 1944. ili 1945.; ali precizirati datum u okviru jedne ili dveju godina bilo je nemoguće.

Za koga, odjednom mu pade na pamet, piše taj dnevnik? Za budućnost, za nerođene. Za trenutak se zamislio nad nesigurnim datumom na stranici, a zatim mu pade na pamet novogovorna reč DVOSMISAO. Po prvi put je shvatio veličinu svog poduhvata. Kako možeš da komuniciraš sa budućnošću? To je samo po sebi nemoguće. Ako budućnost bude slična sadašnjosti, neće ga slušati; ako bude drugačija od nje, njegova nevolja će biti neshvaćena.

Neko vreme je tupo zurio u papir. Teleekran je prešao na gromku vojnu muziku. Bilo je čudno to što je, ne samo izgubio moć da se izrazi, već je i zaboravio šta je u početku nameravao da kaže. Nedeljama se već spremao za ovaj poduhvat i nijednog trenutka mu na pamet nije palo da će mu biti potrebno bilo šta, sem hrabrosti. Samo pisanje će biti lako. Potrebno je samo da na papir prenese beskrajni, neumorni monolog koji mu je, bukvalno godinama, prolazio kroz glavu. Sada je, međutim, i taj monolog presušio. Štaviše, i njegova rana je počela nepodnošljivo da ga svrbi. Nije se usuđivao da se počеше, jer bi se rana posle toga uvek upalila. Sekunde su prolazile. Bio je svestan samo prazne stranice pred sobom, svraba kože iznad zglavka, bučne muzike i blage opijenosti džinom.

Odjednom je počeo panično da piše, jedva svestan onoga što zapisuje. Njegov sitan, ali nevešt rukopis širio se stranicom, počinjući velikim slovima i naposljetku završavajući tačkama: